

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

ВОВЧАСТА Наталія Ярославівна

УДК 377.01/02:81243 (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, ДСНС України, м. Львів.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Козяр Михайло Миколайович**, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кафедра практичної психології та педагогіки, професор кафедри, м. Львів.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Кузьмінський Анатолій Іванович**, Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти, м. Глухів;

доктор педагогічних наук, професор, **Діденко Олександр Васильович**, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу, м. Хмельницький;

доктор педагогічних наук, професор, **Пазюра Наталія Валентинівна**, Національний авіаційний університет, завідувач кафедри авіаційної англійської мови, м. Київ.

Захист відбудеться 24 грудня 2019 р. об 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розіслано 22 листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціокультурні, економічні, екологічні й політичні зміни, що відбуваються в усьому світі, вимагають швидких, ефективних кроків щодо забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Забезпечення безпеки громадян, соціальних об'єктів і територій від надзвичайних ситуацій природного, техногенного характеру, а також організація та ведення цивільної оборони здійснюється фахівцями цивільного захисту.

Ефективність діяльності фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) залежить від їхньої належної професійної підготовки, значною мірою зумовлюється співпрацею відповідних цивільних й пожежно-рятувальних служб та дедалі більше узалежнюється спроможністю злагодженої взаємодії фахівців різних країн, що вимагає знання іноземної мови професійного спрямування. Прагнення нашої держави інтегруватися до Європейського Союзу також посилює значення іншомовної підготовки у закладах вищої освіти.

Окрім того, знання іноземних мов як феномену національної культури через усвідомлення відмінностей менталітету народів інших країн сприяє вирішенню спектру проблем міжкультурної взаємодії. Відтак у сучасному полікультурному світі, в умовах глобалізації та інформаційної відкритості, з урахуванням геополітичних, соціально-економічних, техніко-організаційних змін іншомовна підготовка перетворюється у важливий чинник професійного успіху та ефективної мобільності майбутніх фахівців.

Окреслена проблема задекларована у Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (редакція від 25.07. 2018), «Про правові засади цивільного захисту» (2017). Її актуальність посилюється прийняттям документів стратегічного значення: Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013); Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (2009); Концепції розвитку мовної освіти в Україні (2011), а також ратифікацією галузевих документів та міжнародними рекомендаціями з мовної освіти: Common European Framework for Languages (CERF or CEF)) (2003) та ін.

Аналіз джерельної бази показав, що іншомовна підготовка як складова професійної підготовки майбутніх фахівців досліджується вітчизняними й зарубіжними вченими за такими напрямками:

- філософсько-методологічні основи професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк, Н. Ничкало та ін.); теоретично-методичні засади професійного розвитку фахівця (Р. Гуревич, О. Дубасенюк, А. Кузьмінський, О. Діденко, О. Кучерявий, Л. Лук'янова, Г. Сотська, Л. Хомич та ін.); роль глобалізаційних та інтеграційних процесів в освіті (Н. Авшенюк, Р. Стернберг (R.J. Sternberg), Г. Шапер (H. Schaerer) та ін.);

- особливості професійної підготовки особового складу органів і підрозділів ДСНС України (О. Бикова, Г. Васянович, В. Гора, А. Капля, М. Коваль, М. Козяр, Л. Мохнар, О. Повстин, О. Стельмах, О. Островерх, В. Ягупов та ін.);

- методичні засади навчання іноземних мов (І. Локшина, О. Матвієнко,

Є. Комаровська (E. Komarowska), Е. Гаєвська (E. Gajewska), G. Czetwertyńska (Г. Четвертинська), М. Sowa (М. Сова), В. Ligara (Б. Лігара), W. Szupelak (В. Шупеляк), зокрема профільної спрямованості (Г. Барабанова, О. Бернацька, Ю. Дегтярєва, Н. Пазюра, М. Бернс (M. Berns); М. Кенел (M. Canal) та ін.);

– специфіка формування професійної іншомовної компетентності студентів немовних спеціальностей (О. Алмабекова, А. Андрієнко, Т. Костюкова, В. Махова, Н. Микитенко, А. Морозова та ін.).

Ґрунтовні дослідження щодо досвіду іншомовної підготовки у країнах Європейського Союзу проведені вітчизняними (Л. Вікторова, М. Дреєрман, Л. Гульпа, О. Кузнецова, Л. Пуховська та ін.) і зарубіжними (К. Клеппін (K. Kleppin), Ф. Паульсен (F. Paulsen), Х. Фогель (Ch. Vogel), В. Хюллен (W. Hüllen), Х. Швенк (H. Schwenk), К. Шрöder (K. Schroder) та ін.) вченими.

Утім незважаючи на багатоаспектність досліджень, значний рівень теоретико-методологічного обґрунтування іншомовної підготовки майбутніх фахівців, існує ряд невирішених питань – насамперед щодо теорії і практики професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, що здійснюється у відомчих навчальних закладах та науково-дослідних установах ДСНС України.

Аналіз наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів, узагальнення практичного досвіду щодо професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту дали можливість виявити низку суперечностей між:

– посиленням вагомості іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту як складової їх професійної підготовки і станом теоретичної й методичної розробленості цієї проблеми;

– активним розширенням комунікативних зв'язків в усіх сферах, у тому числі й сфері цивільного захисту, що обумовлюються євроінтеграційними процесами України, і недостатнім рівнем обґрунтованості змісту іншомовної професійної підготовки у відомчих закладах освіти, слабким рівнем рекомендацій та ініціатив щодо підвищення її ефективності;

– усвідомленням необхідності оновлення й осучаснення системи іншомовної професійної підготовки, спрямованої на формування здатності ефективного застосування професійних знань та вмінь, адаптації та самореалізації майбутніх фахівців цивільного захисту у професійному середовищі і переважанням на практиці традиційних підходів, орієнтованих на набуття предметних, фактологічних знань, що не сприяє оперативному і творчому вирішенню професійних завдань в умовах іншомовної комунікації;

– галузевою специфікою підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, які повинні швидко адаптуватися й приймати правильні рішення у разі загрози та виникнення надзвичайної ситуації відповідно до міжнародних угод, і недостатнім рівнем комплексного забезпечення практичної діяльності закладів вищої освіти ДСНС України; відсутністю цільової методики професійної іншомовної підготовки;

– вимогою враховувати індивідуальні потреби та здібності майбутніх

фахівців на засадах особистісно-орієнтованого підходу у процесі іншомовної підготовки і недостатнім відображенням цієї вимоги у навчальних програмах й підручниках, навчальних посібниках як засобах реалізації змісту іншомовної підготовки.

Актуальність проблеми, теоретичне та практичне значення, вимоги сучасного суспільства щодо її практичної реалізації, а також необхідність вирішення окреслених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Особистісно-професійний розвиток педагога в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (державний реєстраційний номер 0111U001321). Тему дисертації затверджено вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (07.02.2016 р., протокол № 6) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (14.06.2016 р., протокол № 5).

Об'єкт дослідження: професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту.

Предмет дослідження: теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у закладах вищої освіти.

Мета дослідження: обґрунтувати теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та розробити і експериментально перевірити ефективність моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Концепція дослідження. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки, особливості якої зумовлені глобальними інтеграційними процесами, суспільними трансформаціями, зрослими вимогами до компетентності фахівців ДСНС, інноваційними освітніми процесами та необхідністю урахування змісту професійної діяльності й конструктивних ідей зарубіжного досвіду.

Основу концепції становлять провідні положення теорії людського й інтелектуального капіталу, випереджувальний підхід, особливості і перспективи розвитку системи підготовки кадрів для ДСНС України.

Дослідження базується на науково обґрунтованому положенні про модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту як таку, що відображає алгоритм, закономірності і логіку досліджуваного процесу, результатом якого є професійна іншомовна готовність. Провідна ідея концепції ґрунтується на розумінні професійної іншомовної готовності як стилю діяльності сучасного фахівця, що уможливорює ефективну поведінку в умовах надзвичайних ситуацій і стихійних лих, здатність співпрацювати у міжнародних рятувальних підрозділах, спільних гуманітарних, пошуково-рятувальних та інших операціях.

Вивчення й аналіз наукових праць з проблеми професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту дав змогу обґрунтувати концепти, на яких базується провідна ідея дослідження.

Методологічний концепт інтегрує філософсько-методологічні основи дослідження, методологічні підходи та принципи. За результатом їх сукупного впливу на досліджуваний процес концепт відображає взаємодоповнювальні традиційні (культурологічний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний, системний) та інноваційні (парадигмальний; синергетичний, професійно-комунікативний, інтегративний) методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки, що застосовуються в єдності. Культурологічний підхід доповнюється парадигмальним, системний – синергетичним, діялісний – комунікативним, особистісно-орієнтований – індивідуальним, компетентнісний – інтегративним.

Концепт також відображає сукупність принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, що реалізуються на методологічному рівні (науковості, системності, неперервності, наступності); загальнодидактичному рівні (змістові) – (діяльності, наочності, професійної спрямованості); особистісному рівні (суб'єктні) – (свідомості, активності, самоосвіти, мобільності); методичному рівні (специфічні) – (органічної єдності теоретичної і практичної підготовки, комунікативності, універсальності, динамічності).

Теоретичний концепт передбачає обґрунтування дефініцій основних понять дослідження («іншомовна компетентність», «професійна іншомовна компетентність», «професійна підготовка», «іншомовна підготовка», «професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту» «професійна іншомовна готовність»); розроблення концепції, моделі і педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та створення критеріально-рівневої структури професійної іншомовної готовності як результату цієї підготовки.

Технологічний концепт передбачає впровадження в освітній процес галузевих закладів освіти ДСНС України моделі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту і відповідних педагогічних умов, зокрема цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки та навчально-методичного забезпечення; експериментальну перевірку ефективності моделі.

Провідна ідея та сформульовані концепти знайшли відображення в **загальній гіпотезі дослідження**: професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту буде результативною за умови розроблення і впровадження у закладах вищої освіти ДСНС України науково обґрунтованої та експериментально перевіреної моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Положення загальної гіпотези конкретизовано в часткових гіпотезах, відповідно до яких рівень професійної іншомовної готовності як базова категорія дослідження зростатиме за умов:

- цілеспрямованого виявлення та урахування особливостей іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту, зумовлених специфікою професійної діяльності;

- забезпечення мотивації іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту;

- розроблення й застосування цілісної методики інтенсивної професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту;

- упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Для досягнення мети дослідження сформульовано такі **завдання**:

1. Виявити соціально-педагогічні передумови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та здійснити аналіз ключових понять дослідження.
2. Розкрити сучасний стан професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в Україні та проаналізувати зарубіжний досвід цієї підготовки.
3. Обґрунтувати методологічні підходи й принципи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.
4. Розробити концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.
5. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у закладах вищої освіти ДСНС України.
6. Визначити й обґрунтувати сукупність педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.
7. Підготувати навчально-методичний комплекс професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Для вирішення окреслених завдань та перевірки гіпотези у роботі використано **комплекс методів дослідження**:

- теоретичні – комплексний порівняльний, ретроспективний і перспективний аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; вивчення навчально-нормативної документації для визначення сучасного стану досліджуваної проблеми; трактування базових понять дисертаційного дослідження; прогностичний аналіз для виявлення шляхів забезпечення ефективності професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в Україні;

- емпіричні – діагностичні (педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертне оцінювання), що використовувалися для вивчення стану проблеми іншомовної освіти майбутнього фахівця цивільного захисту; метод педагогічного експерименту – для апробації моделі формування готовності до професійної іншомовної діяльності майбутніх фахівців цивільного захисту та впровадження у практику основних положень дослідження;

- статистичні – якісне та кількісне опрацювання результатів дослідження; графічне відображення даних, методи математичної статистики (критерій Пірсона).

Методологічною основою дослідження є: філософські положення щодо розвитку нової парадигми іншомовної професійної освіти, з-поміж них – оволодіння іноземною мовою через культуру, традиції з урахуванням інновацій на ринку праці; єдність історичного та сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду у іншомовній підготовці майбутнього фахівця цивільного захисту; теоретичні вимоги та реальні можливості щодо іншомовної підготовки фахівця, виходячи з обсягу аудиторної та позааудиторної роботи, наявного змісту навчальних дисциплін. Методологічні засади проблеми дослідження визначено з урахуванням таких напрямів сучасних досліджень, як: *філософія освіти* (В. Андрущенко, С. Буреніна, Г. Данилова, Л. Єлісеєва, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, Є. Рогуліна, О. Соколов, С. Христофоров, У. Родіонова, Е. Роговер та ін.); *удосконалення професійної підготовки в Україні* (А. Алексюк, А. Василюк, О. Дубасенюк, С. Когут, С. Сисоєва, М. Степко); *теоретико-методологічні ідеї професійної підготовки фахівця* (В. Луговий, Н. Ничкало, Р. Гуревич); *засади дидактики професійної освіти* (С. Гончаренко, В. Бондар, Н. Гузій, В. Козаков, І. Лернер, П. Підкасистий, Д. Чернілевський); *інформатизації освіти та теоретичні засади використання ІКТ у навчальному процесі вищої школи* (В. Биков, Р. Гуревич, А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Ключко, В. Кухаренко, О. Спирін та ін.), *професійних якостей та інтересів* (О. Бодальова, А. Гусева, А. Деркач, Н. Козлової, Н. Кузьміної, Н. Замкова, І. Семенова, А. Штифурак та ін.); *психологічні та психолінгвістичні дослідження з проблеми навчання та вивчення іноземної мови* (В. Артемова, Л. Виготський, Л. Давидова, С. Рубінштейн, І. Румянцева, І. Павлов, О. Старков, N. Backman (Н. Бекмен), V. Cook (В. Кук), Robert C. Gardney (Роберт Дж. Гардней), Peter D. MacIntyre (Пітер Д.Маклінтає).

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці, у яких висвітлено: *концептуальні положення щодо підготовки фахівців цивільного захисту ДСНС України* (О. Бикова, М. Варій, О. Євсюков, М. Коваль, В. Козлачков, О. Повстин, О. Тімченко, Ю. Харламова); *теоретичні та методичні засади формування готовності до діяльності в екстремальних умовах* (М. Д'яченко, Л. Кандибович, М. Козяр, В. Пономаренко, В. Пліско, Я. Повзик, О. Самонов та ін.); *формування професійної культури майбутніх офіцерів* (О. Діденко, І. Балицький, Т. Щеголева, та ін.). Постійна конкуренція на ринку праці змушує викладачів шукати нові методики підготовки фахівця, а саме *методики навчання іноземних мов* (Н. Басай, О. Бігич, Ю. Бориско, Н. Гальскова, Н. Пазюра, В. Плахотник, В. Редько, Г. Рогова, Н. Склярєнко та ін.); *застосування інформаційно-комунікаційних технологій для іншомовної освіти* (М. Бовтенко, С. Кубак, Е. Полат, Г. Попова, Л. Романенко, Г. Суміна, Н. Ушакова, О. Токменко, Н. Хлизова); *формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців* (І. Баценко, В. Борщовецька, І. Берман, Т. Брик, В. Бухбіндер, В. Коростильов, С. Шатілов, В. Гнаткевич, Ю. Пассов, Г. Китайгородська, О. Тарнопольський, Е. Мірошніченко, Н. Микитенко, R. Ellis (Р. Еліс), I. Nation (І. Натіон), N. Schmitt (Н. Шмідт), W. Widdowson (В. Відовсан) та ін.; *проблеми іншомовного спілкування* (В. Бухбіндер, І. Глазкова, Ю. Жлуктенко, Г. Китайгородська, О. Кузнецова, Н. Логутіна,

Є. Пассов, Л. Кравчук, С. Ніколаєва, Г. Рогова, В. Скалкін); *дидактичні принципи структурування підручника* (І. Іванова, І. Ключковська І. Лернер, В. Раєвський, М. Скаткін, М. Шахмаєв та ін.); *відбір навчального матеріалу* (В. Андрієвська, Г. Балл, Г. Костюк, Н. Менчинська); *міжпредметні зв'язки* (Г. Костюк, В. Максимова, Ю. Мальований, В. Федорова та ін.); *викладання спеціалізованої іноземної мови* (С. Вискушенко, І. Голуб, Л. Гурєвою, Л. Дудіковою, А. Ковальової, Т. Кияк, І. Куліш, Н. Микитенко, А. Мунтян, І. Шпак, Л. Жук, Н. Орлова, Т. Cabré (Т. Кабрі), R. Jordan (Р. Джордан), A. Matthews (А. Метюс), I. Katalin (І. Каталін), P. Strevens (П. Стревенс)); *іншомовне професійне спілкування під час надзвичайних ситуацій* (O. Galarowicz (О. Галярович), S. Schmidt (С. Шмідт), E. Galea (Е. Галеа), Peter M. Sandman (Пітер М. Сендмен), A. Pease (А. Піс), B. Pease (В. Піс), K. Stolley (К. Столл)); *навчально-методичне забезпечення з іноземної мови за професійним спрямуванням у галузі пожежної безпеки та цивільного захисту* (Н. Єремєєва, Ю. Ненько, О. Іващенко, О. Спіркіна, Т. Добрянська, І. Попко, В. Терещук, T. Rusko (Т. Русько), M. Krasnodębska (М. Краснодебська), P. Skořupa (П. Скоропа), J. Malczyk-Supek (І. Малчук-Сіпек)); *укладання словників та розмовників фахового спрямування для фахівців цивільного захисту* (Ю. Дем'янчук, М. Лабач, О. Шелюх, Б. Шуневич, E. Nadyniak (Є. Гадиняк), G. Kleparski (Дж. Клепарські), J. Zółnowska (І. Жулновська), D. Obodyński (Д. Ободинські), L. Olszewska (Л. Олшевська), A. Szewel (А. Шевел)).

Організація дослідження. Науковий пошук здійснювався упродовж 2011-2019 рр. і охоплював декілька етапів.

Перший (підготовчий) етап (2011-2012 рр.) передбачав аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; вивчення законодавчого й нормативно правового забезпечення професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, розроблення наукового апарату дослідження.

Другий (організаційний) етап (2012-2013 рр.) спрямовувався на виявлення проблем професійної іншомовної підготовки та практичні можливості щодо їх корекції; опрацювання методики теоретичного й експериментального дослідження, розроблення дослідницького інструментарію (критеріїв, показників і рівнів) іншомовної професійної підготовки курсантів / студентів; добір необхідної кількості експериментальних об'єктів; обґрунтування концепції професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

Третій (діагностувальний) етап (2013-2015 рр.) передбачав теоретичне обґрунтування і розроблення моделі і педагогічних умов професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту з урахуванням особливостей професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, зумовлених специфікою професійної діяльності; визначення на основі виокремлених критеріїв стану професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту (констатувальний етап експерименту).

Четвертий (апробаційний) етап (2016-2018 рр.) передбачав організацію і проведення дослідно-експериментальної перевірки (формульальний експеримент) робочих гіпотез, положень авторської концепції, розробленої моделі,

педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та їх корекцію; впровадження складових розробленого навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки для викладачів та курсантів / студентів та в освітній процес відомчих навчальних закладів ДСНС України.

П'ятий (підсумковий) етап (2018-2019 рр.) передбачав опрацювання та систематизацію теоретичних та експериментальних результатів, їх порівняння й узагальнення; статистичну обробку, формулювання загальних висновків; визначення перспектив подальшого вивчення проблеми професійної іншомовної підготовки у закладах освіти та наукових установах ДСНС України; корекцію складових навчально-методичного комплексу; підготовку та публікацію монографії; оформлення матеріалів дисертаційної роботи.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України, Національного університету «Львівська політехніка», Вінницького вищого професійного училища цивільного захисту, Навчального пункту ЗТС ГУ ДСНС України у Львівській області. На різних етапах дослідження брали участь 97 викладачів та 9 експертів. Залучено 422 курсантів / студентів за спеціальністю 263 «Цивільна безпека».

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягають у тому, що:

вперше у вітчизняній науці здійснено системний аналіз проблеми професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту відповідно до філософсько-методологічних основ, визначених методологічних підходів та принципів; обґрунтовано соціально-педагогічні передумови, що впливають на контекст професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту (зрослі вимоги до компетентності фахівців цивільного захисту; посилення євроінтеграційних процесів; урахування професійної специфіки у змісті іншомовної підготовки фахівців різних галузей; активізація міжнародної діяльності відомчих закладів ДСНС та розвиток міжнародної співпраці фахівців пожежно-рятувальної служби України), розроблено концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у вищих закладах освіти ДСНС України; теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, що базується на сукупності методологічних підходів: традиційних (культурологічний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентнісний) та інноваційних (парадигмальний, професійно-комунікативний, індивідуальний, інтегративний, синергетичний) й охоплює три блоки (теоретично-методологічний, змістово-процесуальний та діагностико-результативний); схарактеризовано структурні компоненти іншомовної готовності (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний), їх відповідні критерії (мотиваційний,

змістовий, діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький) їх прояву; визначено педагогічні умови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту (забезпечення мотивації іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту; створення цільової методики професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту; упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту) та шляхи їх реалізації на практиці);

удосконалено положення щодо сутності іншомовної професійної підготовки як вагової складової професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в контексті сучасних європейських тенденцій на основі міждисциплінарної інтеграції;

подальшого розвитку й конкретизації набули дефініції «іншомовна компетентність», «професійної іншомовна компетентність», «професійна підготовка», «іншомовна підготовка», «готовність до іншомовного професійного спілкування».

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження дає змогу відтворити особливості підготовки майбутнього фахівця цивільного захисту нового соціально-професійного типу, іншомовна підготовка якого виступає рівноваговою складовою професійної підготовки. Це створює передумови для подальших досліджень у галузі професійної іншомовної підготовки у системі ДСНС України.

Практичні результати дослідження репрезентує комплекс навчально-методичного забезпечення (*навчальні посібники: Англійська мова для рятувальників: навч. посібник з англ. мови для курсантів та студентів на пряму підготовки «Пожежна безпека» та «Цивільний захист» в 2 частинах, English for Ecologists: англійська мова для курсантів (студентів) другого курсу навчання за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», Професійна англійська мова: тексти і вправи; словник: Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів [понад 20 000 термінів і термінологічних сполучень], розмовники: Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби 112, Чрезвычайные ситуации: русско-английский и англо-русский разговорник, Na końcu języka... niezbędnik dla dyspozytorai ratownika: wersja polsko-angielsko-niemiecko-rosyjsko-ukrainska, дистанційні курси дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для першого, другого та п'ятого курсів, методичні рекомендації, тести, навчальні презентації).*

Теоретичні положення і висновки за результатами виконаного дослідження можуть знайти втілення у розробленні, впровадженні та реалізації освітніх програм «бакалавр», «магістр», семінарів, проведенні педагогічної практики, написанні статей, монографій, навчальних підручників та посібників.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Інституту державного управління у сфері цивільного захисту (довідка № 318-0250-23 від 22.03.2018 р.), Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (довідка № 37-01-32/578 від 26.03.2018р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка №8/779/04-27 від

02.04.2018р.), Національного університету цивільного захисту України (довідка №26-03/1203 від 19.04.2018р.), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка №67-01-736 від 20.04.2018р.), Вінницького вищого професійного училища цивільного захисту (довідка № 116 від 02.04.2018р.), Навчального пункту ЗТС ГУ ДСНС України у Львівській області (довідка від 13.04.2018р.).

Особистий внесок здобувача. У навчальному посібнику [2] здобувачем написано розділи 1–7: «Problems of the planet» (Проблеми планети), «Environmental Pollution» (Забруднення навколишнього середовища), «Climate change» (Зміна клімату), «Drought» (Посуха), «Famine» (Голод), «Noise pollution» (Шумове забруднення), «Air pollution» (Забруднення повітря), «Land pollution» (Забруднення землі); [3] – розділ I Fire Service as a Career (Пожежна служба як карера); [4] – розділ I «Natural Calamities» («Природні катастрофи»); [5] – підрозділ 1.1. «Rescue» («Рятування»), 1.2. «Fire behavior» («Поведінка вогню»), 1.3. «Fire cause determination» («Причини пожежі»); «Forcible entry» («Примусовий вхід»). У статтях: [18] – обґрунтовано важливість білінгвізму у процесі вивчення іноземної мови особливо у сферах навчальної та професійної діяльності; [25] – висвітлено особливості полілінгвального навчання спеціальних дисциплін майбутніх фахівців та особливості структурування змісту підручника іноземних мов для студентів вищих технічних навчальних закладів; [30] – представлено важливість парадигмального підходу для підвищення якості іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. У тезах [37; 38; 42; 46; 47; 49; 55; 61; 62] проаналізовано різні засоби професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту. У розмовниках: [63], [65] автором підготовлено Розділ I «Пожежно-рятувальна служба»; Розділ II «Міліція»; [64] – перекладено розділи «Zgłoszenie zdarzenia» («Повідомлення про нещасний випадок»); «Miejsce zdarzenia» («Місце нещасного випадку»); «Wskazówki dyspozytora dla zgłaszającego» («Вказівки диспетчера для очевидця»); «Ewakuacja» («Евакуація»); «Inne zdarzenia» («Інші випадки»); «Zagrożenie życia» («Загроза для життя»); «Wypadek» («Аварія»); «Pożar» («Пожежа»); «Polecenia Ratownika» («Запитання рятувальника»); [66] – здійснено пошук українських еквівалентів англійських термінів літери «А», «В», «С», «К».

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних заходах різного рівня, зокрема на міжнародних конференціях – «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (Львів, 2010, 2012); «Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів» (Тернопіль, 2011); «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2011); «Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє» (Київ, 2011); «Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень» (Київ, 2013); «Педагогіка та психологія: традиції та інновації» (Львів, 2013); «Актуальные вопросы педагогики и психологии» (Російська Федерація, 2013); «Scientific Genesis» (Швейцарія, 2014); «Indywidualizacja nauczania języków obcych. Badania i praktyka» (Республіка Польща, 2014); «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті:

досвід, проблеми, перспективи» (Київ-Львів, 2015); «Класичний університет у контексті викликів епохи» (Київ, 2016); «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» (Житомир, 2017); *всеукраїнських науково-практичних конференціях* – «Дидактичні умови загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних закладів» (Львів, 2010); «Актуальні питання лінгвістики, літературознавства та інноваційної методики викладання іноземних мов» (Тернопіль, 2011); «Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування» (Дніпропетровськ, 2012); «Сучасні проблеми розбудови Збройних Сил України» (Київ, 2013); «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події» (Львів, 2013); «Мови та літератури у полікультурному суспільстві» (Маріуполь, 2014); «Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору» (Київ, 2016); *науково-практичній конференції* – «Іншомовна підготовка працівників ОВС до проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Україні» (Київ, 2012); *наукова конференція з міжнародною участю* – «Каразинські читання: Людина. Мова. Комунікація» (Харків, 2013); *міжсвузівська науково-практична конференція* – «Іншомовна підготовка працівників органів внутрішніх справ та фахівців із права» (Київ, 2013); *європейський науково-практичний конгрес* «Global scientific unity 2014» (Чеська Республіка, 2014).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби» було захищено у 2010 році, її матеріали у тексті докторської не використовувалися.

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено у 66 публікаціях, (46 – одноосібних), з-поміж яких: 1 монографія; 4 навчальні посібники (у співавторстві); 3 розмовники; 1 термінологічний словник; 20 статей у наукових фахових виданнях України; 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 32 публікації у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (817 найменувань, із них 136 іноземними мовами), 18 додатків на 80 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 455 сторінок, з них 375 сторінок основного тексту. Робота містить 28 таблиці і 31 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу та основні завдання, викладено методологічні й теоретичні основи, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, висвітлено напрями впровадження й апробації результатів експериментального дослідження.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» – проаналізовано

законодавчо-нормативну базу професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту; розкрито соціально-педагогічні передумови, що визначають доцільність і значення цієї підготовки; представлено результати аналізу базових понять дослідження; висвітлено результати аналізу зарубіжного досвіду професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

Важливою складовою забезпечення ефективного виконання завдань, пов'язаних із запобіганням та ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, захистом населення і територій від їх негативного впливу, є ефективна професійна підготовка працівників органів та підрозділів ДСНС України до виконання завдань за призначенням, яку забезпечує галузева система освіти. Доведено, що вагомою складовою цієї підготовки є професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту, яку розглядаємо як процес, тоді як професійна іншомовна готовність є його результатом.

На законодавчому рівні іншомовна підготовка забезпечується низкою Законів України, Постановами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно правовими актами, в яких закладено правові й організаційні засади іншомовної освіти, незалежно від напрямку підготовки й рівня освіти.

Соціально-економічний та науково-технологічний розвиток сучасного суспільства також обумовлює зросту потребу у фахівцях цивільного захисту, які володіють іноземною мовою на рівні, необхідному для професійного спілкування, співпраці із зарубіжними партнерами, а також для міжнародних контактів, стажування, обміну фахівців споріднених закладів освіти, транскордонного навчання у сфері безпеки людини. Наявна тенденція підвищення попиту на послугу щодо удосконалення професійної іншомовної підготовки у досвідчених фахівців цивільного захисту.

Виявлено сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних соціально-педагогічних передумов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, провідними з яких визначено: зрості вимоги до компетентності фахівців цивільного захисту; посилення євроінтеграційних процесів; урахування професійної специфіки у змісті іншомовної підготовки фахівців різних галузей; активізація міжнародної діяльності відомчих закладів ДСНС та розвиток міжнародної співпраці фахівців пожежно-рятувальної служби України.

Застосування контекстного аналізу як дослідницького інструментарію дозволило сформулювати авторську позицію щодо понять «іншомовна професійна компетентність майбутніх фахівців цивільного захисту», «професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту» та професійна іншомовна готовність як базової категорії дослідження.

Аналіз сутності поняття «професійна іншомовна готовність» дало можливість визначити її у загальнонауковому, професійному, іншомовному та андрагогічному контекстах. Її функції полягають у набутті інформації, встановленні зв'язку з потерпілими та послідовність дій щодо їх рятування; поширенні інформації засобом масової інформації особливо якщо це стосується навчань у разі надзвичайних ситуацій і стихійних лих транскордонного

характеру, співпраці у міжнародних рятувальних підрозділах, спільних гуманітарних, пошуково-рятувальних та інших операцій. Отже, це поняття є ширшим, ніж готовність до професійного іншомовного спілкування.

Вивчення зарубіжного досвіду професійної іншомовної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту показало, що профільні навчальні заклади європейських держав мають особливості іншомовної політики, але сама підготовка, участь у міжнародних програмах, співпраця зі спорідненими навчальними закладами країн-членів ЄС посідають чільне місце в освітньому процесі. З'ясовано, що сучасний стан іншомовної підготовки залежить не стільки від кількості годинного навантаження, скільки від якості підготовки та правильно обраних методик навчання. Виявлено, що важливим аспектом є реорганізація управління, система підготовки, запровадження нових програм, а відповідно ґрунтовне оновлення змісту навчання, підтримка та розвиток академічної мобільності, поетапне запровадження участі іноземних викладачів в освітньому процесі, розроблене та запроваджене нове покоління стандартів вищої освіти на компетентнісній основі з урахуванням модельних стандартів Євробакалаврів та Євромагістрів.

Встановлено особливості професійної іншомовної підготовки у міжнародних організаціях, профільних навчальних закладах та установах Асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу, де наголошено на важливості спільної мовної політики: участь у міжнародних програмах та співпраці зі спорідненими навчальними закладами задля узгодженості та синхронізації дій фахівців цивільного захисту.

Класифіковано навчальні заклади країн ЄС на підставі подібності професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту у країнах.

На основі аналізу міжнародних документів, навчальних курсів запропоновано під час професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту запровадити вивчення аббревіатур та акронімів.

У другому розділі – «Методологічні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» – обґрунтовано методологічні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях; виокремлено теоретичний та прикладний аспекти методології; обґрунтовано традиційні та інноваційні методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки; здійснено їх аналіз з урахуванням сукупного впливу на досліджуваний процес; схарактеризовано зміст принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та визначено рівні їх реалізації.

Методологію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту було проаналізовано на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях. На філософському рівні вона визначає роль філософії у структурі педагогічного знання. Прикладний аспект методології полягає в обґрунтуванні методологічних підходів і принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Окрім того, методологія на цьому рівні забезпечує розроблення концепції професійної

іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. На загальнонауковому рівні методологія сприяє розумінню сутності професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Прикладний аспект дає змогу обґрунтувати систему професійної іншомовної підготовки. На конкретно-науковому рівні методологічно обґрунтовано функції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Прикладний аспект також сприяє визначенню педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

У процесі дослідження професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту було використано загальнонаукові теорії конструктивізму, структуралізму, постмодернізму. Таким чином, було доведено, що професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту з *позицій конструктивізму* є освітнім процесом, спрямованим на формування у курсантів / студентів професійної іншомовної компетентності; з *позицій структуралізму* – це структурне утворення, що передбачає здатність та готовність курсантів / студентів розуміти, висловлювати, інтерпретувати та застосовувати комплекс набутих знань, умінь, навичок з іноземної мови; з *позицій постмодернізму* – передбачає застосування комплексу набутих знань, умінь, навичок з іноземної мови під час вирішення професійних завдань у галузі цивільного захисту.

Обґрунтовано традиційні та інноваційні методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки. За результатом їх сукупного впливу на досліджуваний процес найбільш ефективними є такі традиційні наукові підходи: системний (поетапне та послідовне засвоєння навчального матеріалу на базі отриманих знань з фахових дисциплін); діяльнісний (аналіз діяльності майбутніх фахівців цивільного захисту на різних ступенях іншомовної професійної підготовки); особистісно-орієнтований (вплив на мотивацію, самоосвіту та подальше застосування іноземної мови у навчально-професійній діяльності); культурологічний (формування якостей фахівця до різних націй та культур); компетентнісний (чітке усвідомлення, оцінка та планування особистих іншомовних ресурсів майбутнього фахівця цивільного захисту, який усвідомлює власні цінності, зіставляє, оцінює себе, проектує своє майбутнє).

Узагальнення потенціалу інноваційних методологічних підходів засвідчило ефективність таких: парадигмального (врахування соціально-економічних змін, вимог суспільства та працедавця до іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту); синергетичного (формування ціннісного ставлення до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням та вміння працювати в команді, а мова як засіб спілкування); професійно-комунікативного (забезпечення практичного застосування мови як засобу повсякденного та професійного спілкування); індивідуального (диференційований підхід до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням); інтегративного (різноманітність форм і методів, та подачі засвоєнні навчального матеріалу у поєднанні із кількох фахових дисциплін). Традиційні та інноваційні методологічні підходи взаємодоповнюються та застосовуються в єдності, зокрема культурологічний підхід доповнюється парадигмальним, системний -

синергетичним, діяльнісний - комунікативним, особистісно-орієнтований – індивідуальний, компетентнісний – інтегративним.

Визначено та обґрунтовано принципи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, що реалізуються на методологічному рівні (науковості, системності, неперервності, наступності); загальнодидактичному рівні (змістові) (діяльності, наочності, професійної спрямованості), на особистісному рівні (суб'єктні) (свідомості, активності, самоосвіти, мобільності); на методичному рівні (специфічні) (участі студентів у науково-дослідній роботі, органічній єдності теоретичної і практичної підготовки, комунікативності, універсальності, динамічності). З кожної групи виокремлено важливі для професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту принципи: наступності та неперервності, професійної спрямованості, мобільності та цільової методики викладання іноземної мови.

У третьому розділі – **«Моделювання професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту»** – описано стан галузевої професійної підготовки у закладах ДСНС України та особливості професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту в цій системі; обґрунтовано концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; визначено компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний), критерії (мотиваційний, змістовий, діяльнісний) та показники професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту; представлено модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; розкрито етапи її впровадження.

Терміни та зміст професійної підготовки майбутніх фахівців ДСНС визначено Галузевими стандартами вищої освіти з конкретних напрямів та спеціальностей (2018), тоді як організація навчально-виховного процесу – нормативно-правовими актами МОН і ДСНС України. У Кодексі цивільного захисту України (2019) (розділ VII, Глава 18. Ст. 90.1.) зазначено, що підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за відповідними професіями, спеціальностями (спеціалізаціями), освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями здійснюється навчальними закладами цивільного захисту відповідно до законодавства. Загалом система підготовки кадрів у сфері цивільного захисту включає 31 заклад освіти і установи, є розгалуженою і достатньо потужною. У системі функціонують 4 навчальні заклади (з них три вищі) та 27 навчально-методичних центрів. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності входить до Асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу, які працюють у галузі безпеки людини (EFSCA).

Розроблено концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, створенню якої передували певні кроки, відображені в подальшому в її структурі: вибір виду концепції; аналіз вітчизняних та зарубіжних концепцій іншомовної підготовки; висвітлення загальних теоретичних уявлень щодо процесу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; визначення цілей та завдань,

обґрунтування принципів цієї підготовки; визначення вимог до змісту та шляхів реалізації концепції іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у галузевих закладах освіти. Доцільність розроблення концепції зумовлена сукупністю соціально-педагогічних передумов, необхідністю урахування специфіки професійної діяльності у змісті іншомовної підготовки, тенденціями розвитку професійної освіти.

Мета є початковим компонентом і формує загальне уявлення про кінцевий результат. У широкому сенсі метою професійної іншомовної підготовки майбутнього фахівця є формування особистості, здатної до співіснування з представниками інших мов і культур, здатної до саморозвитку і самореалізації, з розвиненими комунікативними навичками, що дозволяють їй вільно спілкуватися з партнерами з інших країн. Більш конкретизованою метою є виховання гармонійно-розвиненого, освіченого, кваліфікованого фахівця, який прагне і здатний застосовувати іноземну мову в професійній діяльності і повсякденному житті.

Концептуально професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту розглядається нами як складний, багатокomпонентний пролонгований у часі процес, що має відповідні структуру, підпорядковану причинно-наслідковим зв'язкам. Виявлена багатокomпонентність досліджуваного педагогічного явища та необхідність об'єднання різноманітних елементів підготовки у певну цілісність передбачала використання системних принципів, згрупованих нами за рівням реалізації: методологічний; загальнодидактичний; особистісний; методичний.

Реалізація Концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту передбачає врахування певних положень, провідними з яких є: удосконалення законодавчо-нормативної бази щодо вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти ДСНС України; вивчення, аналіз та впровадження конструктивних ідей вітчизняного й зарубіжного досвіду; корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів та програм з метою зорієнтованості на основні компоненти професійної іншомовної готовності, а також наявність системних контактів з міжнародними організаціями, проведення спільних міжнародних заходів та проєктів та ін.

Представлено компонентно-критеріальну структуру професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту. Компонентами готовності є мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний.

Охарактеризовано критерії (мотиваційний, змістовий, діяльнісний), показники (усвідомлення мети професійної іншомовної підготовки; сформованість мотивів професійної іншомовної підготовки; володіння іншомовним тезаурусом; здатність розуміти професійно важливу інформацію іноземними мовами; здатність до міжнародної комунікації; здатність застосовувати іншомовні знання та уміння у професійній діяльності; здатність до іншомовного спілкування у професійних ситуаціях та нестандартних особливих умовах та ін.) та рівні (високий/творчий, середній/реконструктивний, низький/репродуктивний) готовності.

Розроблено модель іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, що процедурно й змістовно відображає алгоритм навчання у відомчих навчальних закладах ДСНС України (організаційно-правові і організаційно-педагогічні аспекти) та забезпечує високий рівень критеріїв професійної іншомовної готовності, оскільки є результатом синергетичного ефекту розвитку її структурних компонентів (рис.1).

Структура створеної моделі має три взаємопов'язані, взаємозалежні блоки: теоретично-методологічний, змістово-процесуальний та діагностувально-результативний.

Загалом зміст теоретико-методологічного блоку має дві складові: 1) соціально-педагогічні передумови, 2) філософсько-методологічні основи (відображає методологічні підходи досліджуваної якості та принципи). У блоці також описано законодавчо-нормативне забезпечення, що унормовує іншомовну підготовку у закладах вищої освіти ДСНС України, окреслено мету і завдання з урахуванням особливостей і умов для їх реалізації.

Основу моделі становить змістово-процесуальний блок, що включає дві складові. Перша складова – це педагогічні умови іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту (формування мотивації професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту; розроблення й застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки; упровадження навчально-методичного комплексу), сукупність яких спрямована на створення іншомовного професійного освітнього середовища.

У другій складовій блоку відображено послідовність впровадження авторської методики та навчально-методичного комплексу. 1 етап – мотиваційно-адаптивний (1 курс: англійська мова для рятувальників першого року навчання; практичні заняття; імітаційні методи); 2 етап – розвивально-продуктивний (2 курс: англійська мова для рятувальників другого року навчання; практичні заняття, самостійна діяльність; імітаційні ігрові; неігрові методи); 3 етап – прагматично-прогностичний (5 курс – англійська мова для спеціальних цілей п'ятий рік навчання; практичні заняття, самостійна діяльність; імітаційні ігрові (тренінгі); неігрові ситуативні вправи, навчальна дискусія; неімітаційні, написання есе, підготовка рефератів).

Діагностувально-результативний блок відображає інструментарій, механізми оцінювання та висвітлює динаміку рівнів професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту. Основним компонентом є результат впровадження моделі професійної іншомовної готовності та реалізація її положень на практиці – високий рівень професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту.

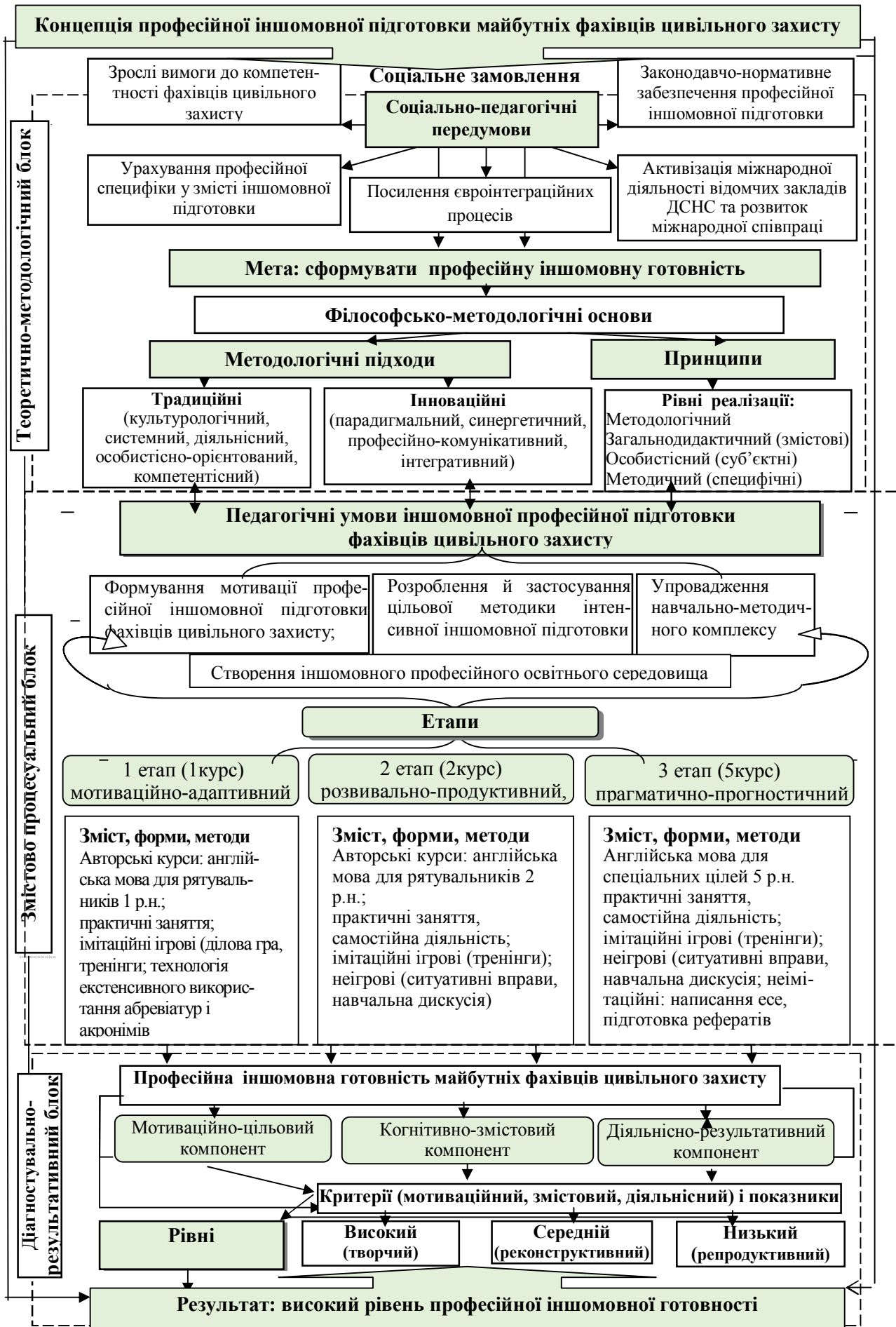

Рис. 1. Модель іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту

У четвертому розділі – «Педагогічні умови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» – висвітлено педагогічні умови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, з урахуванням особливостей, зумовлених специфікою професійної діяльності (забезпечення мотивації професійної іншомовної підготовки; розроблення й застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки; створення й упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту).

Педагогічну умову потрактовано як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик, що забезпечує високу результативність освітнього процесу і відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності; форму педагогічної діяльності, спрямовану на виконання державного стандарту навчальної дисципліни.

Узагальнення поглядів вчених щодо сутності поняття «педагогічні умови», а також аналіз підходів, близьких до проблеми нашого дослідження, дали підстави для визначення сукупності взаємопов'язаних, взаємодоповнювальних і взаємозалежних педагогічних умов.

Забезпечення мотивації професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту – перша педагогічна умова. Встановлено, що саме мотивація відіграє провідну роль у забезпеченні ефективності вивчення іноземної мови. Аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури, а також власний практичний досвід дають підстави виокремити техніки та стратегії, які мотивують курсантів / студентів до навчання професійної іноземної мови за методом Dönmei Z. Провідними з них є вміння зацікавити курсантів / студентів, їх підтримка, розуміння та визнання успіхів, демонстрація переваг володіння професійною іноземною мовою у навчальному процесі); визнання зусиль та досягнень (схвалення та психологічна підтримка); позитивне оцінювання проміжних і кінцевих результатів навчального процесу (навчання курсантів / студентів ефективним методам навчання, їх заохочення до наполегливої праці (навіть за умов певних труднощів), виконання завдань з доступним рівнем сприйняття та засвоєння (для подолання мовного бар'єру, без концентрації уваги на граматичних структурах); творення приємної атмосфери на занятті; підбір цікавих завдань, надання чітких інструкцій, роз'яснення необхідності окремих вправ; привернення уваги до мети теми, тобто цільова спрямованість студента (learners' goal-orientedness), врахування індивідуальних потреб студентів; використання нестандартних завдань; сприяння єдності та співпраці групи студентів (заохочення студентів поділитися особистим досвідом теми заняття, висловити думку; схвалення та визнання самостійних досягнень курсантів / студентів. Розроблено розширену модель мотивації, де основну увагу акцентовано на ставленні до мови – мотиваційній реакції, послідовності досягнення мети.

Створено цільову методику інтенсивної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту – друга педагогічна умова. Обґрунтовано, що методи інтенсивної іншомовної підготовки спонукають курсантів / студентів вирішувати проблемні професійні завдання та знаходити оригінальні рішення,

стимулюють пізнавальну діяльність, при цьому враховуються інтегративні зв'язки у процесі іншомовної підготовки. Доведено доцільність використання інтенсивної іншомовної методики на різних етапах: на початковому оволодінні іншомовний матеріалом; у процесі формування мовленнєвих умінь та навичок та у ході закріплення вивченого матеріалу. Розглянуто специфіку використання і значення методики інтенсивної іншомовної підготовки – імітаційних (ігрові такі, як: ділова гра, дидактична гра, тренінг та неігрові на прикладі рішення ситуативних завдань) та не імітаційних (експрес-опитування, навчальна дискусія, олімпіади, написання рефератів/тез, представлення презентацій та оглядових повідомлень, написання тестів, самостійна робота з іншомовною фаховою літературою, участь у конференціях), які сприяють набуттю знань, умінь та навичок фахівця цивільного захисту для майбутньої професійної діяльності.

Упровадження методики відбувається впродовж трьох етапів: мотиваційно-адаптивного (1 курс), розвивально-продуктивного (2 курс), прагматично-прогностичного (5 курс). На кожному з етапів впровадження методики ми дотримувалися певного алгоритму дій, відповідних визначеним рівням: сприймання (рецепції), усного і письмового мовлення (продукції), взаємодії (інтерації).

Мотиваційно-адаптивний етап. На рівні сприймання (рецепції) використовуються пізнавальні вправи (ігрові ситуації, вікторини, кросворди, показ відеоматеріалів, опрацювання автентичних матеріалів фахового спрямування (газети, журнали, відеопрोगрами, фільми, пісні, спеціалізована література). На рівні усного і письмового мовлення (*продукції*) використовуються мовленнєві та умовно-мовленнєві вправи рецептивного і репродуктивного характеру (діалогічне та монологічне мовлення на основі знань із профільних дисциплін, висловлення власної думки, виконання творчих завдань, огляд та обговорення новин, опрацювання термінології як ізольовано, так і в текстах, різні тлумачення певного поняття і термінологічних словосполучень). На рівні взаємодії (*інтерація*) використовуються комунікативні вправи (бесіди, вираження емоцій, інформаційний та емоційний обмін, виконання ролей і персонажів, листування або спілкування в соціальних мережах, спілкуванні іноземною мовою в соціально-побутовій, соціально-культурній та професійних сферах).

Розвивально-продуктивний етап. На рівні сприймання (рецепції) використовуються осучаснення та доповнення абрєвіатурами словниковий запас, ознайомлювальне читання. *На рівні усного і письмового мовлення використовується продуктивне мовлення* (актуальність висловлювань фахового спрямування, короткий характер висловлення думок). *На рівні взаємодії (інтерація)* використовуються організовуються міжнародні зустрічі та конференції, опановуються невербальні засоби мовлення (сигнали управління) для передавання інформації, взаємодії, порозумінні, міжпредметні зв'язки для професійного вирішення завдань.

Прагматично-прогностичний етап. На рівні сприймання (рецепції) використовуються швидкий аналіз, уміння вести пошук необхідної інформації,

швидко вирішувати проблему, широко застосовується використання абревіатур та акронів, пошукове читання, дистанційні курси. *На рівні усного і письмового мовлення* використовується продуктивне мовлення, моделювання конкретних ситуацій, варіанти невідкладних дій, вирішення проблемних професійних завдань та знаходження оригінальних рішень, дослідницькі та пошукові завдання, наукові публікації та роботи. *На рівні взаємодії (інтерація)* передбачене використанням імітаційних методів інтенсивної іншомовної підготовки: проекти, дискусії; ділові ігри, тренінги, кейс-технології, ситуативні навчально-рольові ігри.

Третя педагогічна умова (створення навчально-методичного комплексу) виконує два важливих завдання, по-перше, усуває суперечності між стрімко зростаючим обсягом навчальної інформації та можливостями слухачів щодо його засвоєння, по-друге – сприяє розвитку самостійної діяльності студентів/курсантів. Оскільки у процесі вивчення іноземної мови у Львівському університеті безпеки життєдіяльності існує достатньо велика перерва (третій і четвертий курс), складові комплексу забезпечують як самостійне опанування іноземної мови, так і уможливають підтримку досягнутого рівня і забезпечують оновлення і збагачення знань (п'ятий курс).

У п'ятому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» – визначено завдання й умови проведення експерименту; обґрунтовано використання та послідовність методик, за якими відбувалися організація та проведення етапів експерименту; проаналізовано результати навчальної діяльності студентів / курсантів на різних етапах експерименту; здійснено оцінювання розробленого навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; обґрунтовано прогностичні положення щодо розвитку професійної іншомовної підготовки у закладах освіти ДСНС України.

Педагогічний експеримент тривав упродовж 2011–2019 рр. та складався з трьох етапів: підготовчо-організаційного, констатувального та формувального.

У процесі підготовчо-організаційного етапу було розроблено методику педагогічного експерименту. Цей етап експерименту дозволив вирішити такі завдання: вибір необхідної кількості експериментальних об'єктів; визначення часу, відведеного на проведення експериментального дослідження; вибір конкретних методик для вивчення початкового стану професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту; визначення чинників впливу на зміни рівня професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту.

У ході констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясовано особливості професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, зумовлених специфікою професійної діяльності, недоліки професійної іншомовної підготовки та практичні можливості їх корекції.

На констатувальному етапі відбулося діагностування рівнів професійної іншомовної готовності фахівців цивільного захисту, для чого було визначено

контрольну й експериментальну групи. У педагогічному експерименті брало участь 442 курсанти / студенти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека».

У ході теоретичного дослідження було доведено, що професійна іншомовна готовність майбутніх фахівців цивільного захисту є гармонійною інтегративною єдністю усіх її компонентів, тому при її оцінюванні беремо за основу сумарну сукупність усіх критеріальних балів. Такий підхід щодо діагностування професійної іншомовної готовності дозволив визначити чіткий алгоритм накопичення балів кожним учасником експерименту.

Для визначення рівня професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту було використано авторські анкети і тести, методику незавершених речень «Мотиви професійної діяльності», методику МЛЮ-АМ (адаптивність), методику ситуативного вибору Хобфолла, результати успішності та зовнішнього незалежного оцінювання з іноземної мови та аналізу робіт і проектів студентів / курсантів.

Результати, отримані у ході констатувального діагностування, було опрацьовано за допомогою методів математичної статистики (критерій згоди Пірсона). Такий аналіз емпіричних даних засвідчує недостатній рівень сформованості досліджуваної якості студентів обох груп та підтверджує необхідність впровадження до освітнього процесу закладів вищої ДСНС України авторської моделі професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

У ході експериментальної роботи розроблено та впроваджено модель іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

З метою перевірки ефективності моделі професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту було проведено формувальний етап педагогічного експерименту, в межах якого апробовано авторську цільову методику інтенсивної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, яка використовувалась під час вивчення окремих навчальних предметів (іноземна мова професійного спрямування, гуманітарні дисципліни та спеціальні дисципліни) та навчально-методичний комплекс професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, спрямовані на розвиток рівня професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту. Упродовж усього експерименту здійснювалися заходи щодо формування мотивації професійної іншомовної підготовки.

Про ефективність педагогічного впливу свідчить позитивна динаміка критеріїв професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту. Щодо мотиваційного критерію: в експериментальній групі кількість курсантів з високим рівнем готовності зросла на 5,4 % та з середнім рівнем на 30,18 % за рахунок зменшення кількості курсантів на 35,58 % з початковим рівнем. Тоді як в контрольній групі ці показники суттєво не змінилися: середній рівень зріс на 1,82 % за рахунок зменшення кількості курсантів з початковим рівнем на 1,82 %. За змістовим критерієм: кількість курсантів з високим рівнем професійної іншомовної готовності в експериментальній групі зросла на 6,31 %; з середнім – на 7,66 % за рахунок зменшення кількості курсантів на 13,96 % з низьким рівнем. Тоді як у контрольній групі ці показники суттєво не змінилися:

високий рівень зріс лише на 0,5 % та середній – на 1,82 % за рахунок зменшення кількості курсантів з початковим рівнем на 1,81 %. За діяльнісним критерієм: кількість курсантів / студентів з високим рівнем професійної іншомовної готовності в експериментальній групі зросла на 2,71 % та з середнім – на 1,8 % за рахунок зменшення кількості курсантів на 4,51 % з початковим рівнем. Водночас у контрольній групі кількість курсантів / студентів з високим рівнем збільшилася на 0,91 %, тоді як з середнім – на 9,09 % за рахунок зменшення кількості курсантів з низьким рівнем на 10,0 %.

Загалом якісний аналіз результатів формувального експерименту засвідчив позитивну динаміку сформованості професійної іншомовної готовності на високому та середньому рівнях. В експериментальній групі значно зменшилася кількість респондентів із низьким рівнем (–18,0 %). Несуттєва динаміка на високому рівні (4,8 %) пояснюється тим, що частина курсантів / студентів стала відповідати вимогам середнього рівня професійної іншомовної готовності (13,2 %). У контрольних групах ця тенденція виражена меншою мірою, істотних кількісних та якісних змін тут не відбулося.

Порівняння кількісних показників, отриманих на різних етапах педагогічного експерименту, подано у табл. 1. та унаочнено на рис.2.

Таблиця 1

**Динаміка рівнів професійної іншомовної готовності
майбутніх фахівців цивільного захисту (%)**

Рівень професійної іншомовної готовності	ЕГ (222 ос.)		Динаміка	КГ (220 ос.)		Динаміка
	Констатувальний етап	Формувальний етап		Констатувальний етап	Формувальний етап	
Низький	45,2	27,2	–18,0	44,7	43,0	–1,7
Середній	50,3	63,5	13,2	50,3	51,5	1,2
Високий	4,5	9,3	4,8	5,0	5,5	0,5

Аналіз отриманих даних також засвідчує, що зросла кількість респондентів експериментальної групи з високим (з 4,5 % на початку експерименту до 9,3 % після його завершення) та середнім (з 50,3 % на початку експерименту до 63,5 % після його завершення) рівнем готовності.

Емпіричні дані, отримані у ході формувального етапу педагогічного експерименту, дозволили визначити рівні професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту.

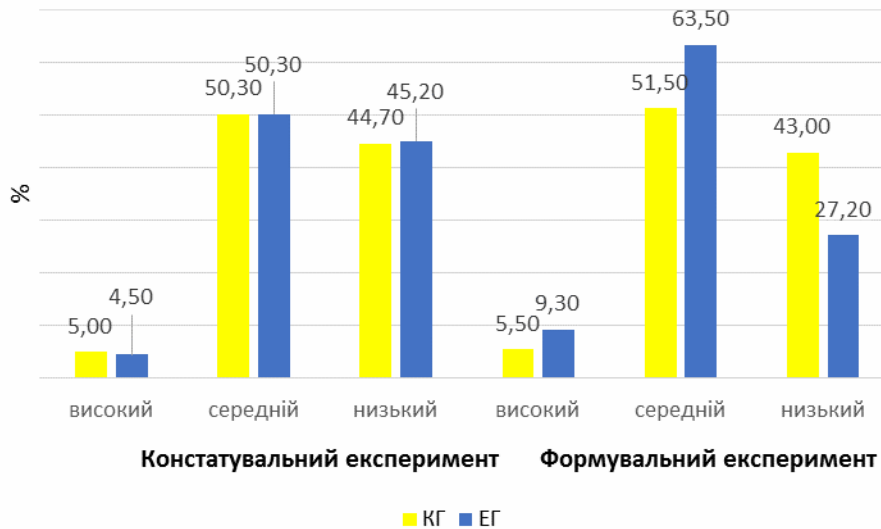

Рис. 2. Динаміка зміни рівнів професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту

З метою підтвердження загальних положень нашого дослідження на цьому етапі дослідження ми також скористалися непараметричним критерієм згоди Пірсона χ^2 (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунки обчислення критерію згоди Пірсона (на формувальному етапі експерименту)

Рівні	$m_i^* - m_i$	$(m_i^* - m_i)^2$	$\chi_{емп}^2$
КГ (низький)	17,52	306,86	3,98
ЕГ (низький)	-17,52	306,86	3,94
КГ (середній)	-13,26	175,77	1,39
ЕГ (середній)	13,26	175,77	1,38
КГ (високий)	-4,26	18,14	1,12
ЕГ (високий)	4,26	18,14	1,11
Сума	0	-	12,91

Опрацьовані у такий спосіб узагальнені експериментальні дані продемонстрували суттєві відмінності між показниками контрольних та експериментальних груп. За свідченням використаного нами методу математичної статистики, емпіричне значення $\chi_{емп}^2$ перевищувало його критичний показник ($\chi_{емп}^2 > \chi_{0}^2$, тобто $12,91 > 5,991$ для $\alpha \leq 0,05$).

Це дає підстави стверджувати, що ефект змін зумовлено впровадженням авторської моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів педагогічного дослідження теоретико-методологічних засад професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту дало підстави для таких висновків:

1. Тенденція інтернаціоналізації освіти, зростання академічної мобільності, стрімкий розвиток інформаційних технологій, трансформаційні процеси, активне входження України у світовий економічний й освітній простір шляхом налагодження співробітництва, партнерства та інтеграції суттєво змінюють значення іноземної мови у системі професійної підготовки, зокрема у змісті професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, де навчання іноземної мови є її невід'ємною, ваговою складовою.

Аналіз законодавчо-нормативного забезпечення іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту показав, що, незважаючи на наявність певних проблем, відомчі навчальні заклади вживають інноваційні заходи у напрямі реформування іншомовної освіти.

Обґрунтовано сукупність взаємопов'язаних соціально-педагогічних передумов професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. З-поміж них – зрослі вимоги до компетентності фахівців цивільного захисту; посилення євроінтеграційних процесів; урахування професійної специфіки у змісті іншомовної підготовки фахівців різних галузей; активізація міжнародної діяльності відомчих закладів ДСНС та розвиток міжнародної співпраці фахівців пожежно-рятувальної служби України. Урахування зазначених передумов дозволить фахівцям цивільного захисту повною мірою використовувати можливості сучасних іншомовних інформаційних джерел для підвищення професійного рівня, бути повноправним учасником діалогу із зарубіжними колегами / партнерами, брати участь у міжнародних проектах тощо.

Аналіз ключових понять дослідження дозволив визначити співвідношення понять «компетенція» / «компетентність»; «іншомовна компетентність» / «професійна іншомовна компетентність»; «професійна підготовка» / «іншомовна підготовка» / «професійна іншомовна підготовка».

З'ясовано, що професійна іншомовна готовність майбутніх фахівців цивільного захисту є ширшим поняттям, ніж готовність до професійного іншомовного спілкування. Її авторське визначення сформульоване крізь призму чотирьох контекстів. Це інтегративне утворення як результат професійної іншомовної підготовки має відповідну структуру (загальнонауковий контекст), що уможливорює здатність до іншомовного спілкування та взаємодії (іншомовний контекст), передбачає практичне застосування іншомовних умінь та навичок відповідно до вимог професійної діяльності (професійний контекст), зумовлює прагнення до удосконалення та розширення професійної іншомовної підготовки (андрагогічний контекст).

2. Доведено, що професійна підготовка фахівців цивільного захисту є складним, багатокомпонентним процесом, успішність якого зумовлена сукупністю чинників, повинна відповідати вимогам часу, бути зорієнтованою на розширення спектру професійних функцій, на перспективу міжнародної співпраці, забезпечувати академічну мобільності. Система підготовки кадрів у

сфері цивільного захисту України включає 31 навчальний заклад і установу, є розгалуженою і достатньо потужною. У системі функціонують 4 навчальні заклади (з них – три вищі) та 27 навчально-методичних центрів.

Доведено, що опрацювання основ іншомовної освіти спонукає до використання надбань інноваційного педагогічного досвіду, накопиченого як у нашій країні, так і за кордоном, що дає можливість окреслити окремі їх аспекти, доцільні у змісті сучасної фахової підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Вивчення досвіду професійної іншомовної підготовки у зарубіжних країнах сприяло визначенню основних методологічних та дидактико-методичних орієнтирів професійної іншомовної готовності, розкриттю їхніх загальнонаукових, соціокультурних чинників та принципів, дало змогу порівняти ефективність функціонування та евристичні можливості кожної.

За результатами аналізу зарубіжного досвіду доведено, що, по-перше, на підставі подібності професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту класифіковано навчальні заклади країн ЄС на чотири групи: країни *Західної Європи* (Нідерланди, Німеччина, Франція), *Північної Європи* (Фінляндія, Велика Британія, Ірландія, Ісландія), *Південної Європи* (Андора, Португалія, Іспанія) та *Східної Європи* (Польща, Латвія, Литва, Чехія, Естонія, Угорщина, Словаччина, Словенія, Румунія); по-друге, було встановлено особливості професійної іншомовної підготовки у міжнародних організаціях «Механізм цивільного захисту ЄС», «Центрі координації реагування на надзвичайні ситуації», профільних навчальних закладах та установах Асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу.

3. Визначено дві групи методологічних підходів (традиційні: культурологічний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентісний і інноваційні: парадигмальний, синергетичний, професійно-комунікативний, індивідуальний, інтегративний), що взаємодоповнюються та застосовуються в єдності щодо професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Виокремлення та аналіз методологічних підходів спонукали визначення принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту на чотирьох рівнях (методологічному, загальнодидактичному, особистісному, методичному). На методологічному рівні проаналізовано принципи системності, науковості, наступності, неперервності; на загальнодидактичному рівні – наочності, діяльності, професійної спрямованості; на особистісному рівні – свідомості, активності, самоосвіти, мобільності; на методичному рівні – комунікативності, універсальності та динамічності.

4. Проаналізовано вітчизняні і зарубіжні концепції іншомовної підготовки та розроблено авторську концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Підґрунтя концепції становить специфіка професійної діяльності фахівців цивільного захисту, що вимагає ґрунтовної професійної іншомовної підготовки. Встановлено, що провідними серед цих вимог є перехід на міжнародні стандарти дій у надзвичайних ситуаціях; використання уніфікованих професійних термінів; проведення спільних з міжнародними організаціями навчань та

тренувань; участь рятувальних підрозділів у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій як в Україні, так і закордоном; розширення посадових обов'язків і функцій, що вимагають іншомовної підготовки.

Концептуально професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту розглядається нами як складний, багатокomпонентний пролонгований у часі процес, що має відповідну структуру, підпорядковану причинно-наслідковим зв'язкам.

5. Розроблена концепція покладена в основу моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Модель є комплексним, структурованим та логічно побудованим рівневим утворенням і репрезентує філософсько-методологічні основи, методологічні підходи й принципи професійної іншомовної підготовки, результатом якої є професійна іншомовна готовність майбутніх фахівців цивільного захисту. Її структура містить три взаємопов'язані блоки: теоретично-методологічний (складові: соціально-педагогічні передумови, філософсько-методологічні основи), змістово-процесуальний (складові: педагогічні умови іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту; етапи реалізації поставлених завдань на 1 курсі (мотиваційно-адаптивний); на 2 курсі (розвивально-продуктивний) та на 5 курсі прагматично-прогностичний) та діагностувально-результативний блок.

Якісний аналіз результатів формувального експерименту засвідчив позитивну динаміку усіх критеріїв професійної іншомовної готовності на високому та середньому рівнях. Кількісний аналіз результатів експерименту показав суттєве зменшення респондентів із низьким рівнем (-18,0 %), суттєве зростання респондентів середнього рівня (13,2 %) та позитивну динаміку високого рівня (4,8 %) в експериментальній групі. У контрольних групах ця тенденція виражена меншою мірою, істотних кількісних та якісних змін тут не відбулося.

Результати експерименту показали, що професійна іншомовна готовності майбутніх фахівців цивільного захисту ефективно формується за алгоритмом, відтвореним у моделі, і обґрунтованими педагогічними умовами.

6. Визначено сукупність педагогічних умов, що активно впливають на формування професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту, провідними з яких стали а) формування мотивації професійної іншомовної підготовки (встановлено, що саме мотивація відіграє провідну роль у забезпеченні ефективності вивчення іноземної мови; доцільними визначено техніки та стратегії, які мотивують курсантів / студентів до навчання професійної іноземної мови за методом Дюпюєї Z.); б) розроблення і застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту (використання інтенсивних методів спонукають курсантів / студентів вирішувати проблемні професійні завдання та знаходити оригінальні рішення, стимулюють пізнавальну діяльність, враховуються інтегративні зв'язки); упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Усі педагогічні умови сприяють створенню іншомовного професійного освітнього середовища.

7. Створення навчально-методичного комплексу підпорядковувалося певним вимогам, що висувуються до навчально-методичної літератури такого типу: 1) усі компоненти комплексу відповідають єдиній педагогічній концепції, тобто є носіями її психологічних і методичних положень; 2) змістове наповнення комплексу зумовлюється особливостями цільової аудиторії; 3) у змісті комплексу виокремлено інваріантну (навчальні посібники) та варіативну складові (термінологічні словники, тематичні розмовники, дидактичні матеріали), що уможливають вибір самостійної навчальної траєкторії студентів/курсантів. Розроблений навчально-методичний комплекс професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту має такі складові: навчальні посібники (Англійська мова для рятувальників: навчальний посібник з англійської мови для курсантів та студентів на пряму підготовки «Пожежна безпека» та «Цивільний захист» у 2 ч.); словників (Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів); розмовників (Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби 112); дистанційних курсів дисципліни («Іноземна мова за професійним спрямуванням» для першого, другого та п'ятого курсів); методичних рекомендацій, тестів, навчальних презентацій.

Узагальнення результатів експериментальної роботи дозволило з'ясувати, що загальна гіпотеза дослідження знайшла своє підтвердження: професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту за результатом впровадження науково обґрунтованої моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту набула ефективності.

Проведене дисертаційне дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваного питання. Проблема професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту має перспективи для подальшого дослідження. Важливою є проблема розвитку мотивації іншомовної підготовки викладацького складу закладів вищої освіти ДСНС України і створення навчального іншомовного академічного середовища; подальша андрагогізація процесу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Вовчаста, Н. Я. (2018). Теоретичні і методичні основи професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту: монографія. (Ред. М. М. Козяра). Львів: Сполом.
2. Вовчаста, Н. Я., Дідух, Л. І. & Шванова, О. В. (2011). Англійська мова для екологів: англійська мова для курсантів (студентів) другого курсу навчання за напрямом “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування” : навчальний посібник. Львів: ЛДУ БЖД.
3. Вовчаста, Н. Я., Дідух, Л. І., Іванів О. В. & Т. В. Ткаченко. (2011). Англійська мова для рятувальників: навч. посібник з англ. мови для

курсантів та студ. напряму підготовки “Пожежна безпека” та “Цивільний захист”: в 2-х ч. (Ч. I). Львів: ДУ БЖД.

4. Вовчаста, Н. Я. & Дідух, Л. І. (2011). Англійська мова для рятувальників: навч. посібник з англійської мови для курсантів та студентів напряму підготовки “Пожежна безпека” та “Цивільний захист”: у 2-х ч. (Ч. II). Львів: ЛДУ БЖД/
5. Бадюк, О. О., Вовчаста, Н. Я., Дідух, Л. І., Іванів, О. В. & Ткаченко, Т. В. (2011). Професійна англійська мова: тексти і вправи: навч. посібник. Львів: ЛДУ БЖД.
6. Вовчаста, Н. Я. (2011). Методи формування комунікативно-мовленнєвих умінь під час навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Наук.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», (27), 248–252.
7. Вовчаста, Н. Я. (2011). Особливості використання електронного посібника “EnglishforEcologist” на практичних заняттях. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка, 92, 60–63.
8. Вовчаста, Н. Я. (2012). Методичні засади укладання навчального посібника “Професійна англійська мова: тексти і вправи”. Педагогіка і психологія професійної освіти, 3, 59–66.
9. Вовчаста, Н. Я. (2016). Моделювання системи професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук: праць. Київ; Вінниця: Планер, (45), 161–165.
10. Вовчаста, Н. Я. (2016). Підготовки викладачів до забезпечення іншомовної професійної діяльності майбутніх офіцерів цивільного захисту. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. (Серія: Педагогіка і психологія): зб. наук. праць. Вінниця: Нілан ЛТД, (46), 53–58.
11. Вовчаста, Н. Я. (2016). Формування готовності до професійного іншомовного спілкування майбутніх фахівців цивільного захисту. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогіка: електрон. наук. фах видання. 3. [Хмельницький: [б. в.]. Відновлено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_3_4.
12. Вовчаста, Н. Я. (2016). Філософсько-методологічні аспекти іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Педагогічний альманах: зб. наук. праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», (31), 83–88.
13. Вовчаста, Н. Я. (2016). Компоненти та критерії готовності до іншомовної професійної діяльності майбутніх фахівців цивільного захисту. Нова педагогічна думка, 2, 43–46.

14. Вовчаста, Н. Я. (2016). Науково-методичне забезпечення системи іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Вісник Черкаського Університету. Серія «Педагогічні науки», 9, 41–46.
15. Вовчаста, Н. Я. (2016). Формування професійної іншомовної підготовки майбутнього фахівця цивільного захисту на засадах культурологічного підходу. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., (2), 45–52.
16. Вовчаста, Н. Я. (2016). Мотивація як чинник вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням фахівцями цивільного захисту”. Педагогіка і психологія професійної освіти, 4, 48–57.
17. Вовчаста, Н. Я. (2016). Планування та організація самостійної роботи курсантів з іноземної мови у вищих навчальних закладах Державної служби надзвичайних ситуацій. Нова педагогічна думка, 4, 36–39.
18. Козяр, М. М. & Вовчаста, Н. Я. (2016). Парадигмальний підхід до професійної іншомовної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах цивільного захисту. Вісник Львівського державного університету БЖД: зб. наук. праць. Львів: ЛДУ БЖД, (14), 230–236.
19. Вовчаста, Н. Я. (2017). Дидактична гра як метод активного навчання майбутніх офіцерів цивільного захисту. Педагогічний альманах : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», (33), 154–160.
20. Вовчаста, Н. Я. (2017). Проблема формування змісту навчання іноземної мови фахового спрямування у контексті неперервності професійної освіти. Вісник Черкаського Університету. (Серія «Педагогічні науки»), 2, 19–24.
21. Вовчаста, Н. Я. (2017). Теоретичні засади концепції професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільної безпеки. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. (Серія : Педагогіка і психологія), 49, 42–45.
22. Вовчаста, Н. Я. (2017). Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців цивільної безпеки як цілісна система. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. (Редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, (52), 62–70.
23. Вовчаста, Н. Я. (2017). Формування іншомовної професійної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту: експериментальний аналіз. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Вінниця: ФОП Тарнашинський О. В., (48), 87–93.
24. Вовчаста, Н. Я. (2017). Методика іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Нова педагогічна думка, 3, 42–44.
25. Вовчаста, Н. Я., Ключковська, І. М. (2018). Інноваційні підходи у викладанні іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах. Сучасні

інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Київ; Вінниця: ДОВ «Вінниця», (52), 251–254.

26. Vovchasta, N. (2013). Rola nowoczesnej technologii i w motywacji mlodych ludzi donauki jezykow obcych. *Pedagogika Katolicka: czasopis mo katedry pedagogik i katolickiej KUL w Stalowej Woli*. Krakow, 12 (1), 91-97. [in Poland].
27. Vovchasta N. (2014). The Role of Intercultural Communication in Ukrainian Higher Technical Establishments. *Interculturalis suesintheera of globalization*. (P. Romanowski (ed.)) Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej Uniwersytet Warszawski, 27, 209–217. [in Poland].
28. Vovchasta N. (2015) The role of ESP in Lviv State University of Life Safety. *Zeszyty Naukowe SGSP*. Warszawa, 54, 113–126.
29. Vovchasta, N. (2016). Analiza przydatności podręcznika specjalisty cznegoję zyka angielskiego dla studentów kierunków «bezpieczeńst w oprzeci w pożarowe» i «obronacywilna». *Zeszyty Naukowe SGSPnr*, 59/3, 185-196 [in Poland]
30. Vovchasta, N. & Sashchyn, O. (2016). Bilingualism and Language Policyas Key Factors for TESOL. *Lingwistyka* , 17:2, 113–121. [in Poland].

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

31. Вовчаста, Н. Я. (2010). Розвиток навчання читання як одна з форм самостійної роботи. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: зб. наук. статей. Львів: ЛьвДУВС, 46–53.
32. Вовчаста, Н. Я. (2011). Застосування мовленнєвої діяльності на практичних заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. (Серія «Філологічні науки. Мовознавство»)*, 2, 10, 107–110.
33. Вовчаста, Н. Я. (2011). Методологічні та теоретичні засади укладання навчального посібника “English for Rescuers”. *Науковий вісник. (Філологічні науки)*, 2, 163–166.
34. Вовчаста, Н. Я. (2011). Лінгвістичні особливості навчання лексики. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: зб. наук статей. Львів: ЛьвДУВС, 22–26.
35. Вовчаста, Н. Я. (2010). Комунікативний підхід на практичних заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 91). Львів: ЛДУ БЖД.
36. Вовчаста, Н. Я. (2010). Використання ділової гри на практичних заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. *Дидактичні умови*

загальноосвітньої підготовки учнів професійно-технічних закладів: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (с. 72). Львів.

37. Вовчаста, Н. Я. & Дідух, Л. І. (2011). Ефективність використання електронних навчальних посібників з іноземної мови за професійним спрямуванням. Актуальні питання лінгвістики, літературознавства та інноваційної методики викладання іноземних мов: матеріали п'ятої Всеукр. наук. конф. (с. 161–163). Тернопіль: ТНЕУ.
38. Вовчаста, Н. Я. & Дідух, Л. І. (2011). До проблеми укладання навчальних посібників з іноземної мови за професійним спрямуванням. Проблеми та перспективи лінгвістичних досліджень в умовах глобалізаційних процесів: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 159–160). Тернопіль: Економічна думка.
39. Вовчаста, Н. Я. (2011). До проблеми укладання навчального посібника English for Rescuers (Part I). Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Незалежності України. (с. 202–203). Львів.
40. Вовчаста, Н. Я. (2011). Роль комунікативно-когнітивного аспекту навчання у мовній підготовці військовослужбовців. Військова освіта і наука: сьогодні та майбутнє: тези допов. VII Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. В. В. Балабіна. (с. 185). Київ: ВІКНУ.
41. Вовчаста, Н. Я. (2012). Використання інтернет-ресурсів при мовній підготовці рятувальників у рамках проведення ЄВРО-2012. Іншомовна підготовка працівників ОВС до проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Україні: тези доп. Другої наук.-практ. конф., (с. 15–17). Київ: Нац. акад. внутр. справ.
42. Коваль, М. & Вовчаста, Н. (2012). Мультимедійні технології у викладанні іноземних мов для підготовки фахівців МНС до ЄВРО-2012. Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конференції. (с. 89). Львів: ЛДУ БЖД.
43. Вовчаста, Н. Я. (2012). До проблеми укладання “Українсько-англійського та англійсько-українського розмовника служби 112”. Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.: у 3-х т. (Т. 1, с. 29–30). Дніпропетровськ: Видавець Біла К. О.
44. Вовчаста, Н. Я. (2012). Особливості організації виховного процесу у вищих військових навчальних закладах. Wychowani euroczątku XXI wieku: praca zbiorowa (Red. J. Zimniego, R. Króla). (s. 225–234). Stalowa Wola; Kijow; Rużomberok: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie.

45. Vovchasta, N. Wpływ mediów na młodzież: czynniki pozytywne i negatywne. *Otwarte usta: wolność słowa i mediów w przestrzeni publicznej: praca zbiorowa* (Red. J. Zimniego, R. Króla). (s. 225–234). Kul Stalowa wola.
46. Вовчаста, Н. & Галярович, О. (2013). Формування професійної та міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції у ВНЗ України та Польщі. *Каразинські читання: Людина. Мова. Комунікація: тези доп. XII наук. конф. з міжнар. участю.* (с. 53–55). Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна.
47. Ткаченко, Т. & Вовчаста, Н. (2013). Важливість іншомовної підготовки працівників служби України з надзвичайних ситуацій. *Іншомовна підготовка працівників органів внутрішніх справ та фахівців із права: тези доп. міжвуз. наук.-практ. конф.* (с. 171–173). Київ: Нац. акад. внутр. справ.
48. Вовчаста, Н. (2013). Важливість іноземної мови за професійним спрямуванням (на прикладі ЛДУ БЖД). *Педагогіка та психологія: актуальні питання наукових досліджень: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 49–50). Київ: ГО “Київська наукова організація педагогіки та психології”.
49. Коваль, М. & Вовчаста, Н. (2013). Важливість мовної політики на Україні. *Педагогіка та психологія: традиції та інновації: зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф.* (с.100–101). Львів: ГО “Львівська педагогічна спільнота”.
50. Вовчаста, Н. (2013). Лінгвістичне забезпечення фахівців ДСНС України. *Сучасні проблеми розбудови Збройних Сил України: тези доповідей Всеук. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад’юнктів, слухачів, курсантів і студентів.* (с. 282). Київ: ВІКНУ.
51. Вовчаста, Н. Я. (2013). Використання сучасних технологій на практичних заняттях з іноземної мови (за професійним спрямуванням). *Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події: II Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф.* (с. 63–66). Львів, 2013. Відновлено з: <http://ubgd.lviv.ua/moodle/mod/folder/view.php?id=5818>.
52. Vovchasta, N. (2013). Peculiarities of teaching English for Specific Purposes in the higher technical institutions in Ukraine. *Od myśli do słowa język I obce dydaktycei na uce XXI wieku”: konferencja. Poznan.* Retrieved from: <http://www.clc.put.poznan.pl/PL-H68/od-mysli-do-slowa-jezyki-obce-w-dydaktyce-i-nauce-xxi-wieku-poznan-2013.html>
53. Вовчаста, Н. Я. (2014). Формування системи професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту в Україні. *Scientific Genesis ”the 8th of August, 2014: International scientific-practical conference of pedagogues and psychologists.* (Vol. I, p. 22–28.). Geneva Switzerland: PublishingCenter of the European Association of pedagogues and psychologists “Scientific”.
54. Vovchasta, N. (2014). *Material metodyczny kursu «English for Rescuers»: 2-x ч.: dla studentow pierwszego roku. Indywidualizacja nauczania języków obcych.*

- Badania I praktyka. (Part 1, s.114–124). Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.
55. Tkachenko, T. & Vovchasta, N. (2014). International cooperation as a part of the educational process. Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали Всеукр.наук.-практ.конф.: у 2-х ч. (Ред. Соколової І. В., Бумбур Ю. М. (Ч. 1, (с. 197–198). Маріуполь : МДУ.
 56. Vovchasta, N. (2014). ESP in the higher technical establishments of Ukraine. Global scientific unity 2014”: The European Scientific and Practical Congress. (p. 129–134). Prague (Czech Republic); Copenhagen: Publishing Center of the International Scientific Association “Science and Genesis”.
 57. Вовчаста, Н. (2013). Роль інтерактивних технологій на практичних заняттях по іноземному мові. Актуальні питання педагогіки та психології: Міжнарод. наук.-практ. конф.: 2-х ч. (Ч. 1, с. 19–25). Новосібирск: СибАК. Відновлено з: <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/6421-2013-02-16-05-12-39>
 58. Вовчаста, Н. (2015). Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток іноземної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту: концептуальні засади. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. праць: у 2-х ч. Київ ; Львів: ЛДУ БЖД, (4), 1, с. 141–144.
 59. Вовчаста, Н. Я. (2016). Міжнародна академічна співпраця важливий фактор у підготовці майбутнього фахівця у сфері цивільного захисту. Сучасний стан цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору: матеріали 18 Всеукр. наук.-практ. конф. рятувальників. (с. 78–80). Київ: ІДУЦЗ.
 60. Вовчаста, Н. Я. (2016). Міжнародна співпраця у сфері цивільного захисту: Україна та Польща. Класичний університет у контексті викликів епохи (Classic University in the Context of Challenges of the Epoch): матеріали укр.-польськ. міжнар. наук. конф. (Уклад.: А. С. Філіпенко та ін.). (с. 210–211). Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.
 61. Вовчаста, Н. & Сашин, О. (2016). Використання приказок, прислів'їв та цитат на практичних заняттях з іноземної мови для спеціальних цілей. Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: зб. наук. статей. (с. 43–47). Львів: ЛьвДУВС.
 62. Козяр М. М. & Вовчаста, Н. Я. (2017). Підготовка майбутніх фахівців цивільного захисту до роботи з іноземними засобами інформації. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (с. 135–137). Харків: Стиль-Издат.

Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

63. Вовчаста, Н., Дідух, Л. & Шуневич, Б. (Уклад.). (2012). Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби «112». Львів: ЛДУ БЖД.
64. Gelo, A., Malczyk-Sypek, J., Ostoja-Chrzastowska, A., Zólnowska, J., Obodyński D., Olszewska, L. & Vovchasta, N. (2012). Na końcu języka... niezbędnik dla dyspozytorai ratownika: wersjapolsko-angielsko-niemiecko-rosyjsko-ukrainska Warszawa: Szkoła Główna Służby Pożarniczejwe współpracy: Fundacja Edukacjai Technika Ratownictwa.
65. Вовчаста, Н., Б. Шуневич, Б. & Дидух, Л. (2013). Чрезвычайные ситуации: русско-английский и англо-русский разговорник. Львов: ЛГУ БЖД.
66. Шуневич, Б., Вовчаста, Н., Дробіт, І., Коваль, М., Рак, Н. & Чалий, Д. (2015) Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів: понад 20000 термінів і термінологічних сполучень. Львів: ЛДУ БЖД.

Вовчаста Н.Я. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ, 2019. Рукопис.

У дисертаційній роботі розроблено й обґрунтовано теоретичні та методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Розкрито соціально-педагогічні передумови професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, провідними з яких стали зрості вимоги до компетентності фахівців цивільного захисту, посилення євроінтеграційних процесів, необхідність урахування професійної специфіки у змісті іншомовної підготовки фахівців різних галузей; активізація міжнародної діяльності відомчих закладів ДСНС України.

Уточнено поняттєво-категоріальний апарат, сформульовано авторське визначення «професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту». Проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту, виокремлено конструктивні ідеї цього досвіду, впровадження яких є доцільним у вітчизняному освітньому просторі. Обґрунтовано традиційні та інноваційні методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки. Схарактеризовано зміст принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та визначено рівні їх реалізації. Представлено концепцію, яка враховує соціально-педагогічні передумови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Визначено компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний), схарактеризовано критерії (мотиваційний, змістовий, діяльнісний) й показники та рівні прояву (високий/творчий, середній/реконструктивний, низький/репродуктивний)

професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту. Розроблено модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, яка складається з трьох взаємопов'язаних, взаємозалежних блоків. Визначено педагогічні умови професійної іншомовної підготовки: цілеспрямоване виявлення та урахування особливостей іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту зумовлених специфікою професійної діяльності; формування мотивації; розроблення та застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту; розроблення й упровадження навчально-методичного комплексу.

Ключові слова: фахівець, цивільний захист, професійна іншомовна підготовка, концепція, методика, модель, навчально-методичний комплекс, професійна іншомовна готовність.

Вовчаста Н.Я. Теоретические и методические основы профессиональной иноязычной подготовки будущих специалистов гражданской обороны. Диссертация на присуждение ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины, Киев, 2019. Рукопись.

В диссертационной работе разработаны и обоснованы теоретические и методические основы профессиональной иноязычной подготовки будущих специалистов гражданской обороны. Раскрыты социально-педагогические предпосылки, ведущими из которых стали возросшие требования к компетентности специалистов гражданской обороны, усиление интеграционных процессов, необходимость учета профессиональной специфики в содержании иноязычной подготовки специалистов различных отраслей; активизация международной деятельности ведомственных учреждений ДСНС Украины.

Уточнен понятийно-категориальный аппарат, в частности, понятия «профессиональная иноязычная подготовка будущих специалистов гражданской защиты»; сформулировано авторское определение «профессиональной иноязычной готовности будущих специалистов гражданской защиты». Проанализирован отечественный и зарубежный опыт, выделены конструктивные идеи этого опыта, внедрение которых целесообразно для отечественного образовательного пространства. Обоснованы традиционные и инновационные методологические подходы; описаны содержание принципов профессиональной иноязычной подготовки и определены уровни их реализации. Представлена концепция, которая учитывает социально-педагогические предпосылки профессиональной иноязычной подготовки будущих специалистов гражданской обороны. Определены компоненты (мотивационно-целевой, когнитивно-содержательный, деятельностьно-результативный), охарактеризованы критерии (мотивационный, содержательный, деятельностьный), описано показатели и уровни проявления (высокий / творческий, средний / реконструктивный, низкий / репродуктивный) профессиональной иноязычной готовности будущих специалистов гражданской защиты. Разработана модель профессиональной иноязычной подготовки

будущих специалистов гражданской обороны. Освещены педагогические условия: целенаправленный поиск с учетом особенностей иноязычной профессиональной подготовки специалистов, обусловленных спецификой профессиональной деятельности, обеспечения мотивации, профессиональной разработки и применения целевой методике интенсивной иноязычной подготовки; внедрение учебно-методического комплекса.

Ключевые слова: специалист, гражданская защита, профессиональная иноязычная подготовка, концепция, система, методика, модель, учебно-методический комплекс, профессиональная иноязычная готовность.

Vovchasta N.Ya. Theoretical and methodical principles of professional foreign language training of future civil protection specialists. A thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. –Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, 2019. Manuscript.

The dissertation contains a comprehensive analysis of professional foreign language training of future civil protection specialists; the philosophical and methodological foundations of the study are considered; the author's definition of key concepts is provided; the peculiarities of the professional training of civil protection specialists have been revealed, taking into account the current tendencies of professional training in Ukraine and in organizations, centers, educational establishments, institutions of the European Union; the traditional and innovative methodological approaches are substantiated and the levels of its implementation are determined, the content of the principles of professional foreign language training is characterized; the concept takes into account the socio and pedagogical preconditions and specificity of professional activity in the content of foreign language training is presented, the model of professional foreign language training of future protection specialists is developed, the purposeful methodology of intensive foreign language training of civil protection specialists has been presented.

It has been found that the professional readiness for future civil protection specialists is a broader concept than the readiness for professional foreign language communication. The author's definition of "professional foreign language readiness for future civil protection specialists" is given through the prism of four contexts (general scientific, foreign language, professional, andragogical).

The institutions of European Union are classified on the basis of the similarity of professional foreign language training of civil protection specialists in the countries.

The study of abbreviations and acronyms in the course of professional foreign language training of future civil protection specialists based on the analysis of international documents and training courses is proposed

Traditional (cultural, systematic, activity, personality-oriented, competent) and innovative (paradigmatic, professional and communicative, individual, integrative, synergistic) methodological approaches to professional training are substantiated.

The principles of professional foreign language training of future civil protection specialists are defined and characterized at the following levels: methodological level (scientific, systematic, life-long), didactic level (content) (activity, clarity, professional orientation), personal level (subject), (consciousness,

activity, self-education, mobility); methodological level (specific) (student participation in research work, organic unity of theoretical and practical training, communicativeness, versatility, dynamism).

Domestic and foreign concepts of foreign language training are analyzed; the author's concept of professional foreign language training of future civil protection specialists is shown. The presented Concept is the basis of the model of professional foreign language training of future civil protection specialists.

The following have been defined: components (target-motivational, cognitive-content, activity-resultative); the criteria (motivational, content, activity) and indicators and levels (high / creative, average / reconstructive, low / reproductive) of professional foreign language readiness.

The structure of the model contains three blocks: theoretical and methodological (components: socio and pedagogical prerequisites, philosophical and methodological bases), substantive and procedural (components: pedagogical conditions of foreign professional training of civil protection specialists; stages of realization of the tasks in the 1st year of studying (motivational and adaptive); on the 2nd year (development and productive) and on the 5th course pragmatic and prognostic) and the diagnostic-resultant unit.

The pedagogical conditions of professional foreign language training of future civil protection specialists taking into account the peculiarities caused by specificity of professional activity (providing motivation of professional foreign language training; development and use of the purposeful methodology of intensive foreign language training; making and implementation of educational and methodological complex of professional foreign language training of future civil protection specialists) are shown.

The pedagogical experiment lasted from 2011 to 2019 and it consisted of three stages: preparation and organizational, ascertaining and forming. A method of pedagogical experiment was developed during the preparation and organizational stage. During the ascertaining stage of the pedagogical experiment, the features, shortcomings of professional foreign language training of civil protection specialists and practical possibilities of their correction were identified. At the formation stage of the experiment, the effectiveness of the model of professional foreign language training of civil protection specialists was tested, as well as the author's methodology of intensive foreign language training of civil protection specialists. During the experimental part of the research work, a huge attention has been paid to exploring the motivation of professional foreign language learning.

The scientific originality and theoretical significance of the results of the study are that: for the first time in the domestic science the systematic analysis of the problem of professional foreign language training of future civil protection specialists in accordance with philosophical and methodological bases which determined methodological approaches and principles are done; social and pedagogical preconditions are presented, concept of professional foreign language training of future civil protection specialists in the higher educational establishments of SES of Ukraine is developed; theoretically substantiated and experimentally tested model of professional foreign language training of future civil protection specialists, the principle as for gist of foreign language training as the important component of the

professional training of future civil protection specialists have been improved in the context of current European trends on the basis of multidisciplinary integration; further development and concretization have acquired definitions of “foreign language competence”, “professional foreign language competence”, “professional training”, “foreign language training”, “readiness to foreign language professional communication”.

The practical meaning of the results obtained is to create the complex training and methodological support (training appliances: English for rescuers (Part I,II), English for ecologists, Professional English: texts and tasks; dictionary: English-Ukrainian dictionary of fire-technical terms: more than 20 000 terms and terminological combinations, phrasebooks: Ukrainian-English and English-Ukrainian phrasebook of the service “112”, Emergencies: Russian-English and English-Russian phrasalbook, Na końcu języka... niezbędnik dla dyspozytorai ratownika: wersja polsko-angielsko-niemiecko-rosyjsko-ukrainska, distance courses, methodological recommendations, tests, educational presentations and the monograph „Theoretical and methodological principles of professional foreign language training of future civil protection specialists”.

Theoretical provisions and conclusions based on the results of the dissertation research can be embodied in the development, implementation of educational programs “bachelor”, “master”, seminars, pedagogical practice, writing articles, monographs and textbooks.

Keywords: specialist, civil protection, professional foreign language training, concept, system, methodology, model, training and methodological complex, professional foreign language readiness.